

ЯКІ ЧУЖОЗЕМНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ПОТРІБНІ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ?

© Медведів А. Р., 2012

Статтю присвячено розгляду запозичень з англійської та російської мов в українську мову з точки зору їх сумісності та співвіднесеності до зовнішньої та внутрішньої структури української мови. Наведено різні варіанти їх впровадження й функціонування.

Ключові слова: українська мова, англійська мова, російська мова, лексикологія, запозичення, впровадження, морфологічна побудова, транслітерація.

The article is dedicated to the research of some borrowings from English and Russian languages into Ukrainian from the point of view of their compatibility and correlation with Ukrainian phonetic and grammar structure. Some examples of their introducing and functioning in Ukrainian language are given.

Keywords: Ukrainian language, English language, Russian language, lexicology, borrowing, introduction, morphological structure, transliteration.

Уважається, що запозичення з інших мов є одним із плідних засобів збагачення кожної мови. Українська мова не є виключенням і її лексичний фонд постійно збільшується за рахунок надходження в нього нових слів з різних іноземних мов. Автори книжки «Українська мова професійного користування» [5, с. 136] пишуть, що близько 40% слів у різногалузевих мікросистемах – це слова, запозичені з різних мов. Але як ці слова сприймаються українською мовою, тобто, чи збагачують вони її, чи навпаки засмічують – ось дуже важливе питання, яке хвилює всіх, хто має відношення до української та іноземних мов, і на яке треба було б дати відповідь. У даній статті буде зроблена спроба зробити це. Питання не є таким простим і риторичним, як здається. Адже запозичуються лексичні одиниці з неоднаковою морфологічною та синтаксичною побудовою.

На сьогоднішній день найбільше запозичень в українську мову потрапляє із двох мов – англійської та російської. Це цілком природно й логічно та не потребує особливих доказів, тим більше, що автори «Фахової української мови» правильно називають чотири конкретних причини запозичень з англійської мови [2, с. 97]. Причини ж запозичень з російської мови теж загальновідомі.

Інша справа, які запозичені слова залишаються назавжди в українській мові, а які ні. Подивимось на цю проблему детальніше.

Почнемо з англійських *односкладових* слів і термінів (багато з них з комп'ютерної техніки). Ось деякі з них: *apple, bit, block, blog, code, file, ion, jeep, pet, site, slacks, spam, stop, trend, warm* etc. Неважко відмітити, що більшість з них вживаються в українській мові без ніякого перекладу. Це так зване пряме запозичення [1, с. 36–37].

Двоскладові англійські лексичні одиниці впроваджуються в українську мову теж дуже часто шляхом транслітерації, тобто практично без перекладу [1, с. 44–45]. Наприклад: *blogger, botnet, cartridge, cathode, display, e-mail, gadget, iPhone, hacker, leader, lotion, media, message, netbook, notebook, online, planshet, printer, rocket, scanner, skype, server, slogan, smartbook, thriller, twitter, virus* and others.

Трискладові запозичення дістаються до української мови не менш успішно. Їхня кількість майже не поступається попереднім. Наводимо низку прикладів: *converter, diskette, gigabyte, interface, operation, photocathode, recorder, synthesizer, terabit, transformer, hyperlink, Cinerama, simulator, programmer*. І ці слова й терміни в багатьох випадках зрозумілі українському читачеві без спеціального перекладу.

Що стосується двокомпонентних (двослівних) термінів, запозичених з англійської мови, то вони досить часто знаходять собі місце в лексичному середовищі української мови (*compact disc, digital computer, instant message, laser printer, random sampling, line printer* і т. д.) [3, с. 25].

Що об'єднує всі наведені вище запозичені слова і терміни? Чому вони добре себе почувають в україномовному середовищі? Очевидно тому, що їхній зміст легкий, до розуміння. Вони непогано узгоджуються з фонетичною структурою української мови, добре з нею збалансовані з точки зору кількості голосних і приголосних звуків, піддаються відмінюванню й отже вписуються в морфологічну структуру української мови. Коротше кажучи, слова з одного, двох і трьох складів досить швидко адаптуються й українізуються.

Двокомпонентні (двослівні) запозичення гірше пристосовуються до правил української граматики, рідше транслітеруються, менше піддаються впливам української мови.

Подивимося тепер на друге джерело запозичень – на запозичення з російської мови. Про них уже немало сказано, наприклад у класичній книзі «Антисуржик» Олександри Сербенської, яка була видана ще в 1994 році. З того часу не дуже багато чого змінилось.

Крім давно існуючих запозичень з російської мови, в українську мову продовжують поступати й відносно нові. У наших вухах звучать такі словесні новотвори як *бабки, бля, блін, в гробу, дурак, йолі-палі, йти на фіг, кайф, кльовий, кукла, короче, лох, лоханути, мудак, ні фіга, пацан, понт, сука, тупа, тусовка, чувак* і т. д. Можна по різному до них ставитися, адже вони не терміни, але вони реально фігурують і в усній розмові й навіть у художній літературі.

Нікуди не поділись і терміни та слова, пов'язані з виробництвом і технікою, наприклад: *нагрузка* замість *навантаження*, *установка* замість *устаткування*, *наробка* замість *напрацювання*, *производство* замість *виробництво*, *всесторонній* замість *всебічний*, *попадати* замість *потрапляти*, *сопротивление* замість *опір*, *гвоздь* замість *цвях*, *предохранитель* замість *запобіжник*, *напряжение* замість *напруга*, *командировка* замість *відрядження*, *станок* замість *верстат*, *ток* замість *струм* тощо

Одні й другі запозичення треба аналізувати, вивчати їх семантичну та морфологічну пристосованість до української мови й упроваджувати їх, або ж позбавлятися від них.

Проте й українській, і російській мові значно більше загрожують інші словесні одиниці, а саме *гулагівська* лексика й так звана *феня*. Уже з'явилося й теоретичне обґрунтування цих феноменів. Начебто матизми зрозуміліші, вони знімають психологічну напругу, допомагають краще спілкуватись і вирішувати різні проблеми, вони точніше виражають емоції людей. От наприклад, Олексій Плуцкер-Сарно, який видав дванадцятитомний «Большой словарь русского мата» пише в передмові: «Мат – это последний язык, на котором можно описать происходящий вокруг бред и безумие». А відомий російський актор Генадій Хазанов каже, що ненормативна лексика є складовою частиною російської мови й сам оповідає окремі історії, у яких є ненормативні слова [Аргументы недели, № 8, 23 лютого 2012 р., с. 17].

А російський актор на політичній сцені Жириновський закликає навіть узаконити мат.

Ще один російський діяч, вірніше режисер, Алла Сурикова каже, що «Мат не есть ругательство, это сбережение режиссерского здоровья» [В Новом свете, 7–13 січня 2011 р., с. 34].

Український письменник С. Жадан вважає, що ненормативна лексика виконує певне стилістичне завдання й під час опису кримінальних злочинців треба користуватися їхньою лексикою [Радіо Свобода, 1 червня 2011 р.].

Такої ж думки як С. Жадан, дотримується й чудова українська письменниця Оксана Забужко, яка вживає нецензурну лексику у своєму прекрасному романі «Музей покинутих секретів» [див. напр. с. 672, 687]. Але взагалі роман відзначається величезним числом іноземної лексики, запозиченої з англійської, німецької, французької, польської, російської та інших мов. Як нам здається, на тему чужоземних запозичень у цьому 832-сторінковому творі талановитої письменниці можна написати цілу дисертацію.

Що стосується так званої фені, тобто закодованої мови людей, причетних до крадіжок, грабувань, убивств, шахрайства, тюрми, то ось один з її прикладів: «Чувак на коду похилял», це про смерть Сталіна. Замість слова розмова ця закодована мова використовує *базар*, замість кінець

абзац, замість день народження *днюха*, замість жінка, яка народжує багато людей, *фуфудья*, замість гроші *бабло*, замість багатий *жирний*.

А от ще приклад подібної лексики. Мова йде про короткий зміст поеми О. Пушкіна «Євгеній Онегін» для школярів: «Приехал Онегин к ним опять. А Татьяна снова *морозится*. Онегин понял, что Ленский его *вкозлил и по приколу* взял и Ольгу два раза подряд на танец пригласил. Тут Ленский стал *быковать, типа за базар* ответишь, и вызвал Онегина на дуэль. Но *шобы* все по *понятиям* ... Ну *забили они стрелку*, взяли *пушки* и пошли стреляться. Онегин сразу Ленского *мочканул*, а потом в Питер вернулся». І т. д. (Надруковано в неофіційному poradniku для школярів).

Оце такий феняподібний страшенно збіднений суржик замість неперевершеної чарівної поезії Олександра Пушкіна. На згадку приходять ну, хоч би такі слова зі знаменитої арії Ленського, який чекає дуелі з Онегіним:

*Блеснет завтра луч денницы
И заиграет яркий день,
А я, быть может, из гробницы
Сойду в таинственную сень.*

А для школярів класична поезія російського поета спотворюється до неоковирної базарної байки.

Подібний суржик іноді намагаються подати читачеві як реальну мову сьогоденного суспільства. Тільки такий суржик непотрібний ні російській, ні українській мові. Як тут не згадати Елочку-Людюдку з безсмертного роману Ільфа і Петрова «Дванадцять стільців», яка величезне багатство російської мови звела до 30 слів, переважно вигуків, і їй їх вистачало для якої завгодно розмови.

Що стосується суржика, то згадаймо, що творець нової української літератури Іван Котляревський у своїй неперевершеній «Енеїді» ще 200 років тому навів кілька значно кращих зразків україно-латинського суржика. Давайте прочитаємо:

*Енеус ностер магнус панус
І славний троянорум князь,
Шмигляв по морю як циганус
Адте, о рекс! прислав нунк нас.
Рогамус, доміне Латине,
Нехай наш капут не загине [4, с. 132].*

Це так послі Енея звертаються до царя Латина із проханням прийняти їх у його царство.

Якщо вже не можна без суржика (але ми так не вважаємо), то є з кого брати приклад.

Повернімось до нецензурної лексики й до тієї ж фені. На наш погляд, вони є не тільки виявом низької лексичної та мовної культури її носіїв і взаємовідносин між ними, але вони перетворюють багатющий, багатоекспресивний і багатofункційний російський і український лексичний фонд у набір вигукopodobних словесних одиниць, які колись уживалися первісними людьми, може неандертальцями, для своїх дуже спрощених розмов. Тут немає місця ні для іменників, ні для дієслів, ні для прикметників. Немає ні простих, ні складних речень. Це вульгарна, образлива мова, обмежена невеликою кількістю односкладових слів, які дуже легко вискакують з короткотермінової пам'яті, не потребують ні розумового напруження, ні глибокої думки, ні відновлення в пам'яті забутих лексичних одиниць, ні взагалі якогось мислення.

Таким чином і запозичення з англійської мови, і запозичення з російської мови не повинні потрапляти в українську мову без відповідного вивчення їхньої поведінки в щоденному усному та письмовому мовленні, тобто без встановлення того, як вони пристосовуються до фонетичних законів, до морфологічної структури, до синтаксичних особливостей української мови, як вони впливають на її стилістичну структуру.

Якщо вони адаптуються в українській мові, не порушують, не збіднюють, а навпаки збагачують її лексичну й граматичну структуру, стилістично не протирічать українській мові, то вони їй потрібні. Якщо вони її засмічують, спрощують, вульгаризують, то від них слід без жодних вагань позбавлятися.

Недарма у Франції спеціальна академія займається проблемою очищення французької мови від небажаних запозичень ще від часів кардинала Рішельє, тобто більше трьох сотень років. А хіба можна зрівняти французьку мову з українською з точки зору їх застосування, розповсюдження та розвитку?

1. Білозерська Л. П. *Термінологія та переклад* / Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Родецька С. В. – Вінниця : Нова книга, – 2010. 2. Васенко Л. А. *Фахова українська мова* / Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кримець О. М. – К. : Центр учбової літератури, 2008. 3. *Ishchuk M. Contrastive analysis of one- and two- component computer terms in English and Ukrainian* / Ishchuk M., Gurska O. // *Mater. IV Між нар. наук.-практ. конф.: Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи.* – Л., 2010. 4. *Котляревський І. Енеїда.* / Котляревський І. – К. : Дніпро, 1994. 5. *Мацюк З. Українська мова професійного спілкування* / Мацюк З., Станкевич Н. – К. : Каравела, 2010.

УДК 504.01

Володимир Пащенко

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СУТНІСНА Й ЗНАННЄВА ВЕРБАЛЬНІ НАУКОВІ МОВИ ТА ЇХ НАУКОЗНАВЧІ ОБҐРУНТУВАННЯ

© Пащенко В. М., 2012

Диференціація вербального викладу змісту науки за належністю до сутнісної (об’єктної) і знаннєвої (предметної) вербальних наукових мов має наукознавче обґрунтування. Відмінності цих мов атрибутивно закономірні, потребують уточнень і виправлень у науковому й освітньому вжитку. Необхідні корективи відповідають відмінним між собою змістовим і функційним задіянням об’єктів і суб’єктів науки (їхніх об’єктивних сутностей) – і предметів, методології та методів (набутих знань).

Ключові слова: українська мова, термінологія, вербальна наукова мова.

Every contemporary science has essential differences between its objects and subjects. This is a result of the functional essential differences between these and other attributes of the science. This is a base of the science of science substantiation of the corresponding semantic and terminologic language differences and correction. These differences are very substantial. They are the essential differences between the objective and subjective verbal scientific languages.

Keywords: Ukrainian language, terminology, verbal scientific language.

Суть проблеми і завдання статті

Вербальний виклад змісту науки й освіти підлягає диференціації за належністю до сутнісної (об’єктної) і знаннєвої (предметної) наукових мов. Відмінності цих вербальних мов істотні, наукознавчо-атрибутивно закономірні. Відповідно до них потребують уточнень і виправлень вербальні означення наукового змісту в дослідницькому та освітньому використанні.

Стаття має три поєднані завдання: 1) засвідчити наявність двох вербальних наукових мов, сутнісно-об’єктної і знаннєво-предметної, та їх істотних відмінностей; 2) показати дієвість атрибутивного наукознавства в обґрунтуванні відмінностей вербальних наукових мов; 3) обґрунтувати потребу термінологічних виправлень, відповідних цим двом вербальним мовам, у науковому й освітньому вжитку.